

צמיחה עכשיו – עקרי מצע כלכלי ערב יום כיפור תשע"ג

שנה טובה, ושתישם תכנית מעין זו לטובת כולנו. מאחלים יעקב שיינין וצוות "מודלים"

ההצלחה

- ישראל, מדינה שהחלה מכמעט כלום רק לפני 65 שנה, היא היום מעצמה אזורית, דמוקרטית, מפותחת כלכלית, טכנולוגית ומדעית, בעלת עוצמה צבאית גדולה מאוד, עם 8 מיליון איש, ברמת חיים ממוצעת של כ-30 אלף דולר לנפש - מקום 23 בעולם, ללא חוב חיצוני (עודף נכסים נטו בחו"ל של 60 מיליארד \$), עודפי מט"ח עצומים של כ-75 מיליארד \$, ללא אינפלציה חריגה, עם תקציב מדינה סביר, עם חוב לאומי סביר של כ-75% תוצר ועם תוחלת חיים מהגבוהות בעולם. יש הנוהגים לכנות עובדה מדהימה זו "הנס הישראלי". אף אחד לא האמין שניתן יהיה להגיע לכך בתקופה כה קצרה.
- לאחרונה, נכנסו גם לקבוצת 34 המדינות המפותחות, קבוצה איכותית מתוך כ-170 מדינות. במאקרו עשינו מה שאף אומה לא עשתה. נכון, גם קיבלנו מקורות כספיים בעיקר מיידות העולם ומגרמניה, בסכומים שאף אומה לא קיבלה, אבל הצלחנו לנתבם נכון לקליטת עלייה, לחיזוק הביטחון ולפיתוח הכלכלה. כיום, כל האינדיקטורים המאקרו כלכליים המרכזיים יציבים וטובים, והם שנותנים את האיתנות הכלכלית, כאומה.
- למרות שהשלום עדיין לא הגיע ואיומים עלינו עדין מושמעים מכיוונים שונים, רוב העם על מפלגותיו הגדולות הסכים על העיקרון של חלוקת הארץ לשתי מדינות כחלק מהסכם שלום עם הפלשתינים, שיכלול וויתור מצדם על זכות השיבה ויעמיד תנאים להבטחת קיומה של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית לאורך זמן. בינתיים המגעים בינינו לפלשתינים, "נתקעו", אבל גם אם יעברו עוד יובל שנים, לבסוף יבוא השלום, כי אין לאף צד אלטרנטיבה אחרת.
- החשוב הוא שנוכחותנו כאן אינה אפיזודה חולפת. אנו כבר לא "עקורים" ממזרח אירופה שחיים פה. הרוב המכריע של הישראלים הם כבר ילידי הארץ, וישראל היא ביתם. להם ולילדיהם אין שום מקום אחר בעולם. יש כאן כבר כ-6 מיליון יהודים, וישראל הפכה לריכוז הגדול בעולם של היהודים. ברגע שאנו ושכנינו הקרובים והרחוקים נפנים זאת, יבוא השלום.

הבעיות הקשות וההאטה במשק

- ההצלחה הכלכלית הגדולה היא ברמת המאקרו, אולם ברמת המיקרו (המשפחה הבודדת) יש הרבה בעיות אותן חייבים לפתור ומהר. ביניהן: מחירי דירות גבוהים בקיצוניות, שיעור עוני גבוה, אי שוויון גבוה בחלוקת ההכנסות, השתתפות נמוכה בכוח העבודה, תעסוקה נמוכה, השקעות לא מספיקות בענפי המשק, מחסור בתשתיות ועוד.

- אנחנו צריכים להבטיח לדורות הבאים "אופק טוב יותר". רמת החיים של 6 העשירונים התחתונים (הרוב) נמוכה למדי. אותו רוב מצוי במדינה הנמנית עם המדינות המפותחות וגם הוא רוצה ליהנות מכך. הם צריכים לראות שגם להם מתאפשר קצב עלייה מהיר ברמת החיים וסיכויים להגיע לרמת חיים סבירה.
- במקביל, ישנה הבעיה שאינה נפתרת: רק כמחצית מהנוער בגיל 18 משרתים את המדינה, וכ-50% אינם נושאים כלל בנטל – לא בצה"ל, לא במשטרה, לא בכיבוי אש, לא בחילוף והצלה, ולא בשירות לאומי אחר. אנחנו צריכים לעשות הכול כדי שהרוב המכריע ישרת.
- בנוסף, ההאטה הנוכחית במשק עלולה להחמיר את המצב. להערכתנו, קצב הצמיחה כיום הינו כ-2.5% בלבד ושיעור האבטלה עלול להגיע לכ-8% עד סוף 2013. מצב בו מחירי הדירות גבוהים בצורה קיצונית, ובמקביל האבטלה גבוהה והשכר נמוך, הינו אידיאלי להתעוררות מחודשת של תנועות מחאה של הדור הצעיר. על כן רצוי לפעול עכשיו.

הפתרון

- גם חזרה לקצב צמיחה של כ-4% בשנה (שנראה סביר בעיני רבים מהכלכלנים), לא תפתור את בעיית הפערים החברתיים בעתיד הנראה לעינינו. לכך נדרשת צמיחה בת קיימא בקצב של כ-6% שנה (4.2% לנפש), שעיקרה תופנה ל-6 העשירונים הנמוכים. לדעתנו, זהו קצב צמיחה הניתן להשגה, אולם אנחנו לא שם. ישראל חייבת לצמוח בקצב מואץ כזה לפחות 10 שנים, תוך גידול בשיעור המועסקים לרמה המקובלת בארה"ב.
- כאשר קצב הצמיחה השנתי יעמוד על 6%, התוצר לנפש בעוד 10 שנים יהיה גבוה בכ-50% מהתוצר לנפש היום ויגיע לרמת התוצר לנפש הקיימת היום בארה"ב (אבל התוצר לנפש בארה"ב צפוי לצמוח בכ-22% באותן 10 השנים). להשלים את הפער ביחס לארה"ב ידרשו 20 שנים של 6% צמיחה (כך בדיוק עשתה אירלנד בתחילת שנות השמונים).
- הצמיחה המואצת היא המקור האמתי לצמצום משמעותי של אי השוויון והעוני. הקטנת אי השוויון תהיה כאשר יהיו יותר עובדים, בשכר גבוה יותר, מקרב השכבות החלשות של היום. לכן, הצמיחה המואצת חייבת להיות כזו שקצב הגידול בהכנסת העשירונים הנמוכים יהיה גבוה מזה של העשירונים הגבוהים (לדוגמא: קצב שנתי של כ-5.0% בהכנסה הריאלית ל-6 העשירונים נמוכים וקצב של 3.0% לשכבות המבוססות).

צמיחה עכשיו – עקרי מצע כלכלי

8. לשלם למשרתים בצבא, או בשירות לאומי, שכר מינימום של 4,500 ₪ לחודש. פיצוי מינימאלי זה יאפשר תנאי התחלה סבירים לישראלים שמשרתים. המקור מרכזי לתשלומי השכר למשרתים יהיה הפסקת סבסוד שכר הלימוד להשכלה גבוהה וכל סבסוד אחר הניתן לצעירים (העלות השנתית נטו כ-3 מיליארד ₪).
9. להמשיך ליישם את מתווה "וועדת ברודט" לתקציב הביטחון: התייעלות מצטברת של 30 מיליארד ₪ בתוך 10 שנים שתוחזר כולה למערכת הביטחון ועוד גידל שנתי ריאלי של 1.3%. על פי מתווה ברודט, ירד נטל הביטחון המקומי בעוד 10 שנים לכ-3.5% תוצר בלבד ורמת הביטחון תעלה. נטל הביטחון עתה הוא 5% תוצר.
10. לעודד השקעות באמצעות תמריצים ישירים (מענקים) ועקיפים (הנחה במס). המטרה להגדיל ההשקעות בענפי המשק בכ-40% - תוספת שנתיית מעל 40 מיליארדי ₪, מהן כ-5 מיליארד \$ גידול בהשקעות מייבוא. הפחתת הריבית במשק הינה תנאי הכרחי לעידוד ההשקעות.
11. על בנק ישראל להקפיד בעת הזו על מדיניות מוניטארית שבה הריבית במשק תהיה גבוהה רק במקצת מהריבית באירופה ובארה"ב. ריבית גבוהה מדי, כמו זו השוררת עתה, גורמת לשקל חזק, אשר פוגע ברווחיות היצור במשק ולהאטה בקצב גידול הפעילות.
12. להמשיך ולפתוח את המשק הישראלי ליבוא סחורות ושירותים, תוך הקטנה נוספת של הבירוקרטיה והרגולציה. שוק תחרותי יהיה בישראל רק כאשר הייבוא יהיה פתוח לחלוטין. ההוכחה לכך תהיה כאשר מחירי המוצרים והשירותים מייבוא יהיו שווים למחירים בחו"ל + עלויות השינוע העודפות + הבדלים במס.
13. בישראל, כמשק קטן מאוד, תהיה תמידי ריכוזיות גדולה יותר בהשוואה למשקים גדולים והיא לא בהכרח משקפת ריכוזיות עודפת. אבל המשמעות היא שצפויים "כשלי שוק" רבים יותר יחסית המחייבים פיקוח הדוק יותר. בינתיים אצלנו הפיקוח אינו יעיל דיו.

סיכום

הגידול המסיבי ברמת השקעות הוא המפתח לצמיחה מואצת. בטווח הקצר, תוספת ההשקעות תגרום אמנם לגידול בגירעון במאזן התשלומים, אך יחד עם הפחתת הריבית, היחלשות השקל ועלייה ברווחיות הייצוא והייצור לשוק המקומי, צפוי מעבר לעודף מתון. הגידול ברווחיות יעודד השקעות נוספות שיביאו להאצת הפעילות במשק לקצב צמיחה של מעל 6% לאורך תקופה ארוכה.

הגידול בפעילות יאפשר גידול מהיר בתעסוקה, הקטנת העוני וצמצום אי השוויון, תוך שמירה על גירעון סביר בתקציב הממשלה של 3% תוצר. בדרך זו של הגדלת התוצר והפעילויות, תקטן גם הריכוזיות במשק באופן משמעותי.

מצע זה של 13 העיקרים יכול וצריך להיות המצע הכלכלי המשותף לכל המפלגות הגדולות. ישראל תהיה מדינה של כלכלת שוק, שמונעת היווצרות "כשלי שוק" בעזרת פיקוח ממשלתי יעיל. במקביל ישראל תישאר "מדינת רווחה", אשר מספקת לכל תושביה רפואה בסיסית, רמת חיים מינימלית עם כבוד, והחשוב מכל, חינוך הולם אשר יצור הזדמנות שווה לכל לילדיה, תוך נשיאה שווה בנטל.

- באמצעות גידול אגרסיבי בהשקעות ניתן להגדיל משמעותית את התפוקה ואת השכר של העובד הפשוט (השקעות חדשות מגדילות את הפריון). זוהי הדרך הנכונה לגידול בתפוקה, לגידול בכוח העבודה, לצמצום הפערים, ולמלחמה בעוני.
- היעדים הכלכליים ל-10 השנים הקרובות צריכים להיות פשוטים ומובנים: הורדת שיעור העוני בכ-50% אל מתחת ל-10%. הורדת מדד אי השוויון מ-38% כיום אל מתחת ל-30%, וזאת כאשר תוצר הממוצע לנפש יגדל ב-50%. התחזיות הן שבעשור הקרוב העולם יתאושש מהמשבר של 2008.
- כדי שישראל תעמוד ביעדים אלו, נדרשת תכנית כלכלית אגרסיבית הכוללת 13 סעיפים עיקריים המוצגים להלן:

עיקרי תכנית הצמיחה לעשר השנים הקרובות

1. להעמיד את היצע הקרקעות לבניה למגורים על 50,000 יחידות דיור, לשנה, לאורך עשר השנים הקרובות. כלומר להוציא לשוק 500 אלף יחידות דיור חדשות בישובים הקיימים, בהתאם להתפלגות האוכלוסייה. מכירת קרקעות המנהל תהיה במכרזים, ללא מחירי מינימום. להערכתנו, מדיניות זו תוריד בהדרגה את מחירי הדירות בשיעור של כ-30% והיא שתביא לפתרון אמיתי של בעיית הדיור. רצוי גם להשאיר את הפטור ממס שבח, רק לדירת מגורים אחת, ולא לדירות להשקעה (לפירוט ההצעה ראו www.modelim.co.il).
2. להגיע להיקף התפלת מים של 1.3 מיליארד מ"ק לשנה ב-10 השנים הקרובות. היקף זה ישלים את כל המחסור במים, תוך שמירה על מחיר סביר של מים לצרכן בגובה של 4.5 ₪ בלבד (!) לאור העובדה שעלות התפלה היא כ-2.25 שקל למ"ק. כלכלית, ניתן לספק כל כמות מבוקשת של מים במחיר של 4.5 ₪ למ"ק. בעזרת המים המותפלים ניתן יהיה להפוך את באר שבע וקדמת הנגב לגן פורח, ובעזרת כמויות הגז הענקיות ניתן יהיה לייצר חשמל למיזוג האזורים החמים.
3. להאיץ השלמת מערכת הסעת המונים יעילה באמצעות בניית מערך של רכבות חשמליות, מהירות, בין נהריה – ת"א - באר שבע - בית שאן – וירושלים, ובמקביל הקמת רכבת תחתית עם 15 ק"מ של מנהרות, בשני קווים המרכזים בגוש דן (הקו האדום והקו הירוק). מצב זה יחד עם התפלה ומיזוג אוויר) יאפשר פיזור אוכלוסייה גדול יותר, חיסכון בדלק ובזיהום, חסכון בזמן, וגישה נוחה למקומות עבודה ובלווי.
4. להשלים במהירות בעשור זה, את בניית הכבישים והמחלפים הכוללים את הארכת כביש חוצה ישראל, הוספת נתיב שלישי בכביש 1, בניית כבישי הרוחב, בניית הכביש המהיר מדימונה לאילת וכו'. תשתיות כבישים אלו תהוונה חלק מפתרון בעיית התחבורה של ישראל ושיפור הבטיחות בדרכים.
5. לבצע שינוי מהותי במערכת החינוך באמצעות מעבר ליום לימודים ארוך (מ-8:00 עד 17:00), חמישה ימי לימודים בשבוע. מערכת חינוך כזו, מגיל 3, עם שיעורי העשרה והזנה תאפשר לנשים להשתלב באופן מלא בעבודה, להתפתח מקצועית ועל ידי כך להגדיל משמעותית את התוצר במשק.
6. להפחית את המע"מ על מזון ותרופות ל-8% בלבד. זהו צעד פרוגרסיבי משמעותי שיקל על השכבות החלשות בצורה ישירה ומיידית (קיים ברוב המדינות המפותחות).
7. להקטין את הכלכלה השחורה בישראל, הנאמדת בכ-25% תוצר, באמצעות חיוב כל תושב למלא אחת לשנה דו"ח הכנסות פשוט, בדומה לנהוג בארה"ב. לאכופ מיליוני דו"ח זה כבסיס לקבלת הטבות והקלות מהמדינה.